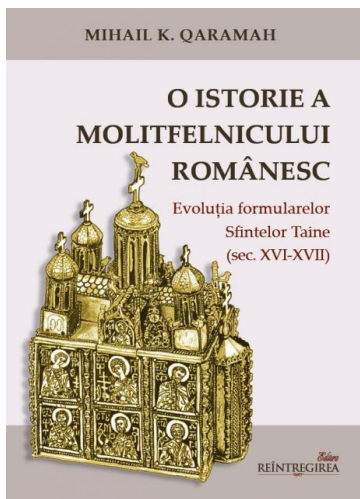

Mihail K. Qaramah,
O Istorie a Molitfelnicului românesc.
Evoluția formularelor Sfintelor Taine (sec. XVI-XVII),
Alba Iulia: Editura Reîntregirea, 2022, 310 p.

Jan NICOLAE

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia
nicolaejan@yahoo.com

Istoria Molitfelnicului românesc propusă de tânărul liturgist Mihail K. Qaramah, în prezent cadru didactic la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, reprezintă încununarea unei cercetări doctorale de excepție, realizate în cadrul Școlii Doctorale de Teologie din cetatea Marii Uniri, sub bagheta părintelui profesor Dumitru A.

Vanca, cel care a promovat cercetarea cărții liturgice românești vechi, în general, și a Molitfelnicului, în special, atunci când a lucrat la editarea critică a Molitfelnicului lui Ioan Zoba din Vinț (1689), împreună cu cercetătorii de

excepție Ana Dumitran (Muzeul Național al Unirii) și Mihai Alin Gherman (Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia). Pe acest drum deschis de cercetarea îndrumătorului său, Mihail Qaramah țintește o primă sinteză liturghiolgică românească a Molitfelnicului, impresionând prin acuratețea analizei și a scriiturii sale, prin metodă și rigoare, impunând respect și admirație, mai ales întrucât cercetarea sa depășește calitativ tot ceea ce s-a scris până acum despre istoria formularelor liturgice ale Tainelor din cartea de bază folosită de preot în lucrarea sa pastorală și sfințitoare în tradiția românească.

Utilitatea practică a acestei cercetări doctorale este evidențiată din capul locului de îndrumător care mărturisește despre necesitatea clarificării procesului de tranziție a Molitfelnicului românesc dinspre tradiția slavă spre cea grecească, realizată deplin de Mihail Qaramah prin compararea surselor liturgice slave (sârbești, bulgărești, rutene, rusești), manuscrise sau tipărite, într-un mod selectiv, dar critic și, pe alocuri, îndrăzneț în abordare, depășind cu respect și decență cercetările mai vechi de factură filologică sau istorică. Spre exemplu, autorul nu ezită să critice unele ipoteze sau concluzii enunțate anterior de propriul său mentor, dar și de alții, reușind să ne redea atât evoluția formularului sacramental, cât și conținutul teologic al rugăciunilor. Autorul se dovedește deci un cercetător matur, inspirându-se din stilul marilor liturghiologi ai școlii de la Roma: Juan Mateos, Miguel Arranz, Robert Taft, Stefano Parenti, pe care îi urmează metodologic cu acrivie și profesionalism în orizontul unei reforme și înnoiri a conținutului actual al Molitfelnicului, propuse la finalul traseului analitic și comparativ, pentru recuperarea unor

particularități evhologice arhaice specifice spațiului liturgic autohton, apreciate ca fiind mai expresive și mai apte să răspundă necesităților concrete contemporane.

Analizând molitfelnicele slavo-române, manuscrise și cele tipărite în secolele XV-XVII, autorul decriptează originea rugăciuni ce formează formularele liturgice, iar un lucru esențial pe care Mihail Qaramah îl realizează este arătarea faptului că anumite rugăciuni și rânduiele, care ulterior au fost eliminate din uz, sunt mai valoroase și mai frumoase decât unele din cele păstrate în ediția sinodală actuală a Molitfelnicului. Această carte liturgică, potrivit lui Ioan Zoba din Vinț, este „treaba Bisericii ce să cade preoților a face”. Figura preotului de odinioară care avea cu el mereu în desaga lui crucea și Molitfelnicul (vezi Ion Simionescu, *Scrisori către un preot*, Alba Iulia: Editura Reîntregirea, 2021) se datora faptului că toate momentele vieții se cuvin sfințite și toate sunt prilejuri de sfințire; iar toate rânduielele de sfințire a vieții sunt în această carte esențială. Slujbele Molitfelnicului sunt modalități pentru sfințirea vieții, ocazii în care este chemat harul lui Dumnezeu, însă aceste rânduiele liturgice au o origine și o evoluție, iar limpezirea acestora este apanajul liturghiologilor. Poate cea mai prețioasă lucrare înfăptuită aici de autor este traducerea rugăciunilor din manuscrisele grecești sau slavo-române, unele, cum spuneam, eliminate din uz, dar care sunt de o valoare liturgică, teologică și catehetică excepțională. Aș dori să dau doar câteva exemple: în cadrul slujbei Încununării mirilor vechile documente autohtone specificau cuminecarea mirilor, care se pare, fusese de mult timp suprimată în practica grecească; deci, până în sec. XVII (și chiar XVIII) această cutumă liturgică esențială a supraviețuit în spațiul bisericesc românesc. Autorul

analizează o formulă de cuminecare uimitoare pe care mi-am notat-o: „Beți puterea Preasfintei Treimi!”. Tot cu referire la ritul nupțial, autorul enunță la un moment dat dezinvolt ipoteza funcției sacramentale a paharului de obște, ce ar fi conținut Darurile Înainte-sfințite. Referitor la ritul Mărturisirii păcatelor, autorul atrage atenția asupra unei importante și venerabile rugăciuni de iertare (printre multele cuprinse în vechile manuscrise slavo-române), abandonate chiar și în practica grecească, dar care în Molitfelnicul românesc s-a păstrat în cadrul Rânduiei împărtășirii grabnice a bolnavului („Doamne, Dumnezeu nostru, Care ai iertat păcatele lui Petru...”). Această rugăciune, atestată întâi de cod. *Barberini gr.* 336 (sec. VIII) ar trebui, în opinia autorului să înlocuiască actuala formulă de dezlegare declarativă („...iar eu, nevrednicul preot, cu puterea ce îmi este dată, te iert și te dezleg...”), de influență latină și venită în practica românească pe filieră ruteană. Atunci când analizează formularele liturgice ale Tainelor de inițiere: Botez, Mirungere și Euharistie, el scoate la iveală rugăciuni și a formulelor liturgice inedite și bogate teologic. Anumite valori catehetice, mijlocite în catehezele Sf. Chiril, Ambrozie, Augustin, Teodor de Mopsuestia, Ioan Gură-de-Aur, se întrezăresc în vechile formule de ungere prebaptismală ori la Mirungere. Trebuie semnalat că autorul, urmărind cadența liturgică a vieții pas cu pas, aprofundează subiectul riturilor prebaptismale (la naștere, punerea numelui, îmbisericie, dar și la cazuri sensibile din punct de vedere pastoral, ca avortul spontan sau moartea infantilă) într-o altă carte, înrudită cu aceasta, și anume *Întâmpinarea vieții. Nașterea și îmbisericia pruncului în tradiția ortodoxă – evoluție și teologie* (Alba Iulia: Editura Reîntregirea, 2021).

Spunea părintele profesor Mihai Himcinschi cu ocazia lansării acestei cărți, petrecută în cadrul privilegiat al Muzeului Icoanei și al Cărții vechi (Museikon), grădinărit cu iscusință de Ana Dumitran, că în calitate de profesor trebuie „să ai miros”, să simți omul tânăr și valoros și să-l încurajezi, călăuzindu-l, așa cum, de pildă, mitropolitul Nicolae Bălan „l-a mirosit” pe părintele Dumitru Stăniloae, orientându-l și readucându-l în vadul teologiei. Iată, așadar, un prim rod minunat al școlii liturgice bălgrădene, pe care-l salut cu mult drag și respect! Atunci când l-am cunoscut, înainte de examenul de admitere la doctorat, la biserică și la facultate, am rămas surprins de cultura liturgică de excepție și bunul său simț liturgic superior, dovedite în dialogul nostru. Și, dacă uneori este invocat exemplul tânărului din Pateric, care ar trebui tras în jos să se smerească, aici cred că nu-l putem trage noi prea tare de picioare, căci ne trage el pe noi în sus cu pasiunea lui nestăvilită pentru studiu și cercetare, de care sper să se molipsească și alții și din care să rodească și alte roade minunate, precum pârga cărții de față.